LAUSUNTO

Elina Kotovirta
Turvallisuus ja terveys -osasto

30.8.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
StV@eduskunta.fi

LAUSUNTO KAA 3/2023 VP VALVOTTU KÄYTTÖTILA HUUMEITA KÄYTTÄVILLE

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä (STM) asiantuntijalausuntoa kansalaisaloitteesta KAA 3/2023 vp Valvottu käyttötila huumeita käyttäville keskittyen erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

- missä määrin käyttöhuoneista tulisi kustannuksia ja tulisivatko kustannukset katetuiksi käyttöhuoneiden tuomilla säästöillä ja
- miten käyttöhuonekokeilu olisi tarkoituksenmukaista rajata alueellisesti?

STM:n asiantuntijat esittävät vastauksena kysymyksiin kunnioittaen seuraavaa:

Käyttöhuoneiden kustannuksista

Sosiaali- ja terveysministeriössä ei ole tehty omaa laskelmaa käyttöhuoneiden mahdollisista kustannuksista ja säästöistä. Helsingin kaupunki ja HUS ovat toimittaneet valiokunnalle omat laskelmansa, jotka antavat tietoon perustuvan arvion asiasta. Todelliset kustannukset ja säästöt päästäisiin kuitenkin arvioimaan vasta sitten, jos toiminta käynnistettäisiin ja se olisi ollut toiminnassa jonkin aikaa. Palvelun mahdolliset säästöt näkyvät aina viiveellä eikä mikään palvelu käynnisty heti täydellä teholla.

Virkamieslähteistä saatujen tietojen mukaan käyttöhuoneiden kustannukset ovat joissain EU-maissa (Saksa, Ranska, Belgia) hyvin saman suuntaiset kuin palvelulla olisi Helsingin kaupungin laskelmien mukaan Suomessa. Väkirikkaammissa maissa suuremmat kävijämäärät tarkoittavat kuitenkin sitä, että käyttöhuoneen toimintakustannukset henkilöä kohden jäävät pienemmiksi kuin todennäköisesti jäisivät Suomessa. Huumeiden käytöstä aiheutuvien sairauksien hoitokustannukset ovat hyvin saman suuntaisia verratuissa maissa, mutta koska palvelua käyttäviä henkilöitä on enemmän ja näin ollen myös hoitoa vaativien sairauksien määrä on suurempi, myös säästöjä kertyy enemmän.

Maailmalla käyttöhuoneista on tehty paljon yleistä tutkimusta, mutta kunnollisia analyysejä kustannusvaikuttavuudesta on vähän. Yleensä käyttöhuonepalvelun pääasiallinen tavoite on huumekuolemien ehkäisy, ja tämä tavoite korostuu myös kustannuslaskelmissa. Jos Suomen käyttökulttuuri jatkuu pääosin samanlaisena, käyttöhuoneilla ei Suomessa todennäköisesti ehkäistäisi suoria huumekuolemia, joten kustannusvaikuttavuuden laskemisessa korostuvat muut seikat. Suomessa käytetään huumeita pistämällä muuta läntistä Eurooppaa enemmän, joten Suomessa korostuvat erilaiset pistämisestä aiheutuvat bakteeri-infektiot. Koska Suomessa käytetään pistämällä myös muuta maailmaa enemmän amfetamiinia ja esimerkiksi synteettisiä katinoneja (MPDV, Alfa-PVP), riskinä ovat useammin erilaisten aineiden epäpuhtauksista johtuvat pistotulehdukset.

Toukokuussa 2024 julkaistun ranskalaisen kustannusvaikuttavuutta mallintaneen tutkimuksen mukaan ihopaiseiden, sydämen sisäkalvontulehdusten (endokardiitti), yliannostusten ja ensiapukäyntien määrä laski Pariisissa ja Strasbourgissa merkittävästi, mutta vaikutus HIV:in ja C-hepatiitin ehkäisyyn oli vaatimattomampaa. Mallinnuksessa kustannusvaikuttavuus oli parempi, mikäli käyttöhuone oli sijoitettu olemassa olevien haittoja vähentävien palveluiden yhteyteen. Tutkimuksen mukaan säästöt ylittivät tilojen toimintakustannukset.

Kansainvälisissä kustannusvaikuttavuutta käsittelevissä tutkimuksissa nostetaan myös esiin, miten vaikeaa on mitata rahallista arvoa esimerkiksi katuturvallisuudessa, ympäristön siistiytymisessä tai siitä, että huumeita ongelmallisesti käyttävät henkilöt siirtyvät hoitamaan muitakin kuin suoraan huumeiden käyttöön liittyviä vaivojaan mieluummin käyttöhuoneessa kuin terveyskeskuspäivystyksessä.

Käyttöhuonekokeilun alueellisesta rajaamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö, oikeusministeriö ja sisäministeriö tekivät selvityksen siitä, millaisia lainsäädäntömuutoksia tarvittaisiin huumausaineiden käyttöhuoneiden kokeilemiseksi Suomessa.[1] Selvityksessä käsitellään myös alueellisen kokeilun mahdollisuutta.

Kokeilulait kohdistetaan yleensä maantieteellisesti tai muulla tavalla rajattuun henkilöjoukkoon, jotta kokeilun päätyttyä voidaan arvioida, millaisia vaikutuksia kokeilulla on ollut siihen osallistuneisiin henkilöihin. Virkamiesnäkemyksen mukaan kokeilulaki, jossa kokeilu kohdistettaisiin johonkin maantieteelliseen alueeseen tai jollakin muulla tavalla rajattaisiin vain osaan väestöä, ei olisi lähtökohtaisesti mahdollinen. Se, mikä on rikoslain 50 luvun 2 a §:n mukaan rangaistavaa huumausaineen käyttörikoksena, riippuu siitä, miten käyttö ja hallussapito on säädetty kielletyksi huumausainelaissa tai muualla lainsäädännössä, eikä rangaistavuudella ole lähtökohtaisesti perusteltua tehdä alueellisia kokeiluja.

Kokeilulaki olisi sen sijaan mahdollinen siinä merkityksessä, että käyttöhuoneita koskeva lainsäädäntö säädettäisiin olemaan voimassa määräajan, esimerkiksi joitakin vuosia. Ennen määräajan päättymistä olisi syytä teettää selvitys kokeilulain toimivuudesta sille asetettuihin tavoitteisiin nähden sekä kokeilun mahdollisista muista vaikutuksista. Kokemuksia tulisi kerätä ainakin palvelujen käyttäjiltä, sote-henkilökunnalta, poliisilta ja käyttöhuoneiden naapuruston asukkailta. Tämän jälkeen voitaisiin tehdä johtopäätöksiä käyttöhuonesääntelyn voimassaolon mahdollisesta jatkamisesta.

Se, että määräaikaista kokeilua ei voitaisi kohdistaa vain osaan väestöä tarkoittaisi sitä, ettei esimerkiksi Helsingissä sijaitsevaa käyttöhuonetta voitaisi rajata vain tällä alueella asuvien henkilöiden käyttöön, vaan kenellä tahansa asuinpaikasta riippumatta olisi oltava oikeus käyttää palvelua. Mahdollisessa lainsäädäntövalmistelussa palvelun saatavuuteen liittyvät yhdenvertaisuusnäkökulmat olisi vielä selvitettävä huolellisesti.

Lopuksi

Käyttöhuonekokeilulain valmistelutyön yhteydessä eteen nousisi todennäköisesti myös sellaisia näkökulmia, joita kansalaisaloitetta käsiteltäessä ei vielä ole osattu ottaa huomioon. Mikäli lainsäädäntötyöhön ryhdyttäisiin, siihen tulisi myös varata aikaa, koska työ vaatii myös toiminnan sisällön ja tavoitteiden tarkempaa määrittelyä.

[1] https://stm.fi/-/virkamiehet-selvittivat-minkalaisia-lakimuutoksia-tarvittaisiin-jos-suomessa-paatettaisiin-kokeilla-huumeiden-kayttohuoneita